Den sjunde

SUNNE-BYGDA

Årsskrift för Sunne Hembygdsförening

1997

En festdag på vår hembygdsgård - kultur och hantverk inspirerar- när Berit Persson och Birgitta Hultman jobbar och visar de unga.
(Senna Fôr 1979)

FÖRORD

Detta är vår sjunde årgång av Sunne-Bygda. Sunne Hembygdsförenings styrelse vill då tacka alla anställda, medlemmar, funktionärer i olika sammanhang liksom ortens företag och köpmän - ja alla som på ett positivt sätt hjälpt oss att genomföra våra verksamheter 1996.

Jag vill gärna medge att våra strävanden i flerårsplaneringen varit omfattande sedan år 1989. Vi utförde då en omfattande renovering av vårt museum - gamla Tingshusbyggnaden. 1990 reparerades Askersbygårdens tvenne murstockar. Scenbygget genomfördes 1991 och därefter samtliga vandrarhemsbyggnader och ett förrådsbygge - sålunda Nybo kök 1994, Nybo logi 1995, Stuga II 1996 och Stuga I 1996 - 97. Dessa satsningar och iordningställanden vill vi fira som ett betydelsefullt etappmål . Vi ser fram emot 1997 som ett glädjefyllt jubileumsår då det är 40 år sedan huvudbyggnaden Askersbygården invigdes.Vid 1950-talets slut etablerades samarbete med STF och nu vill vi visa det värdefulla samarbete denna målsättning byggde på då vi nu genomfört dessa arbeten.Att denna händelse sammanfaller med Sveriges Hembygdsförbunds (SHF) och Svenska Turistföreningens apell under året "Att bo på hembygdsgård" berikar besökare och turister med fin och angelägen information och kulturupplevelse om bygden.

Väl mött på vår hembygdsgård och i vårt hembygdsarbete

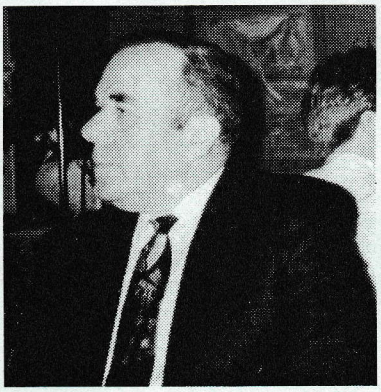

Hugo Jansson

PROGRAM OCH AKTIVITETER 1997

Januari.

Stuga I har renoverats och är i det närmaste klar för att ta emot vandrarhemsgäster året runt.

Februari.

Sångarkväll med Sunne Manskör.

Lägenheten i Lantboa ö.v. målas och omtapetseras.

Mars.

Ökat antal vandrarhemsgäster väntas då en världscuptävling på skidor arrangeras på Akka-stadion i Sunne

April.

Den 12 april kl 10.oo - 17.oo anordnas öppet hus i Hembygdsgården i anledning av att det är 40 år sedan Askersbygården invigdes. Alla byggnader - museala så väl som vandrarhems- visas. Konstutställning av ortens lokala förmågor.Landsantikvarie Anders Hillgren och Britt Marie Insulander från Värmlands museum medverkar. Vidare underhåller Per Thomas Eriksson med sång och musik och Martin Sundholm och Lars Wennberg berättar om de gångna åren.

Den 13 april har SHF årsmöte.

Valborgsmässofirande den 30:e april under medverkan av Sunne Manskör.

Maj.

Våra kulturbyggnader är flitigt nyttjade för bröllop och familjesamkväm.

Juni.

Midsommarfirande den 20 juni.

Juli-Aug.

8:e Kulturveckan med bl.a. Barnkulturdagen genomföres med Sunne Hembygdsgård som den centrala platsen.

Sept.

Nävgrötskalas.

Okt.

Vävgruppen i arbete.

Nov.

Ljusstöpning och julmarknad.

Dec.

Luciafirande.

****

Du glömmer väl inte årsmötet söndagen den 13 april kl 14.oo?!

****

Innehållsförteckning.

Sid. 2	Förord.
Sid. 3	Verksamhetsberättelse för 1996.
Sid. 5	Eva Myrdal-Runebjer: Kulturminnesinventering i Värmland - Skog & Historia 96.
Sid. 6	Hugo Jansson: Karl Olsson - till minne.
Sid. 8	Gunnar Jansson: Hundraåriga flaggstången i Askersby.
Sid. 10	Vem är Pia i Bräcka? - Dikter av Pia Eriksson.
Sid. 12	Per Hedin: Mästaren från Vitteby.
Sid. 14	Ragnar Magnusson: Trolldom och gäddfiske.
Sid. 16	Hugo Jansson: Mellbyskolans historia.
Sid. 19	Roland Kilstadius: Besöksvärda småsjöar i Sunne socken.

I redaktionen:
Hugo Jansson.
Eva Myrdal-Runebjer.
David Myrehed.
Hans Olsson.
Redaktör och ansvarig utgivare:*Hugo Jansson.*

VERKSAMHETSBERÄTTELSE FÖR ÅR 1996

Styrelsen för Sunne Hembygdsförening får härmed avge följande berättelse över sin verksamhet under 1996 - föreningens 73:e verksamhetsår.

Ordförande och kassör:
Hugo Jansson, tel 0565-10801

Ordinarie ledamöter:
Birger Nilsson, tel 0565-71 1758, v.ordf.
Kerstin Meric , tel 0565-92088, sekr.
David Myrehed, tel 0565-10046,v.sekr.
Sven Toremark, tel 0570-57046
Walter Jansson, tel 0565-10608
Leif Nilsson, tel 0565-10965
Ulla Olsson, tel 0565-74666
Gunnar Andersson, tel 0565-711832
Karin Olsson, tel 0565-711725
Hans Olsson, tel 0565-711644

Suppleanter:
Henrik Horn af Åminne, tel 0565-60377
Inga Britt Karlsson, tel 0565-27044
Eva Myrdal-Runebjer, tel 0565-31120
Annica Rytters, tel 0565-770091

Arbetsutskott:
Hugo Jansson, sammankallande
Ulla Olsson
Walter Jansson

Revisorer:
Ola Stervin, tel 0565-71 1277
Elna Henriksson, tel 0565-10857

Vaktmästarsysslorna har skötts av *Hans Nilsson* och *Cary Döring*

Vandrarhemsrörelsen har i samarbete med STF bedrivits under hela året 1996 - med tillhopa 6513 gästnätter.
Värdskapet har skötts av *Lena Eriksson, Britt Bergkvist, Peter Carlsson, Ulla Sjölund, Anna-Lisa Andersson, Ann Louise Äng-Hedlund, Anna Mai Jansson ,Pia Strand, Carola Magnusson, Barbita Asker, Agneta Berggren, Carin Andersson* och *Karin Lidström*

Föreståndare har varit *Ester och Hugo Jansson.*

Föreningen har 391 enskilda medlemmar plus ett antal företag.

Om 1996 års **verksamhet** kan bl.a. framhållas ombyggnaden till året runtboende av den sista vandrarhemsbyggnaden. Den beräknas vara klar i mitten av februari 1997.

Vidare vill vi för 1996 i kronologisk ordning framhålla mindre såväl som större aktiviteter som följer:

Den 9 januari såg vår duktige vaktmästare *Hans Nilsson* till att Göteborgs TV:s önskemål tillgodosågs med snöredskap och meddon vid filminspelningen av Göran Tunströms roman **Juloratoriet.** Avsnittet som spelades in i Sunne var bl.a vid Villa Helios och vid Sunne kyrka,där ett antal sunnebor medverkade. I övrigt var inspelningen förlagd till Hjo.

I samband med styrelsemöte den 10 januari hölls **julgransplundring** och andra aktiviteter,då alla bjöds på tomtegröt.

Året 1996 hade av Sveriges Hembygdsförbund proklamerats som **Hembygdens År**.I denna anda sammanträffade under januari *Gunnar Jansson,David Myrehed,Henning Ekberg och Henrik Horn af Åminne*,varvid iden föddes att skapa rollspelet **Nils Holgerssons resa i nutid.** Detta framfördes i regi av *Birgitta Nilsson* den 16 juli i Rottneros Park.
Vår egen Nils Holgersson gestaltades av *Isaac Willebrand* och Selma Lagerlöf av *Ingrid Nermark.*I det eleganta rollspelet som omspann tiden 1906 - 1996 berättade först Selma L. om sin tid - alltså fram till sin död 1940. Nils berättade sedan för "tant" Selma om vad som tilldragit sig sedan dess.
Rollspelet blev ett mycket uppskattat inslag i programmet under festdagen i Rottneros Park.

Sunne Manskör stod tradtionellt för en uppskattad **brasaftonskväll** den 27 februari. Den samlade fullt hus.

Årsmötet hölls den 14 april och bevistades av ett 40-tal personer. *Nils Karlsson* och *Hildor Magnusson* underhöll med trevligt musicerande och sång

På **Valborgsmässoafton** vårtalade *Svante Sundeskog*, Sunne Manskör sjöng och Sunne Dragspelsklubb underhöll med uppskattad musik under ledning av *Torsten Holmblad.*

Den 21 juni arrangerades vårt traditionella **midsommarfirande**.Majstången kläddes kl 12.oo och kl 15.oo restes den under medverkan av *Bäckalunds Bygdelag* och delar av *Sunne Manskör.. Kristina Westin* ledde dansen kring majstången.
Vädrets makter var ej så gunstiga vid festlighetens början men vartefter kom solen och ett riktigt grannt festväder.
Mycket folk deltog i festen som sponsrades av *Sunne Köpmannaförening* genom att skänka glass till alla barn med blomsterkrans i håret och kaffe till alla som var klädda i bygdedräkt. Stort tack till Er alla i Sunne Köpmannaförening för visad generositet.

Den 27 juli ägde **Kulturveckans invigning** rum å Hembygdsgården med ett späckat helaftonsprogram med stor kavalkad av värmländska poeter och författare - liksom värmländska musiker, sångare, dansare och estradörer.
Invigningstalare var Karlstads Högskolas rektor *Christina Ullenius*.
Programansvarig och dagens värd var *Kjell Marcusson.*
Under en programpunkt presenterades *Sunneboken.* Genom generöst bidrag från bl.a. Fryksdalens Sparbank har vi kunnat trycka denna bok vars originalupplaga i handskrift förvarats å Köpmangården i Sunne sedan seklets början.

Den 30 juli hölls **Barnens Kulturdag** på Hembygdsgården med cirkus, clowner och gyckelspel. Under dagen ordnades cirkusskola,målarverkstad, ponnyridning och clownsminkning.
Programansvarig var *Tuula Dajén*. Vi kunde alla glädja oss åt den tusenhövdade publiken.

Den 31 juli spelades teaterpjäsen **Skottdramat vid Fryksågen** å gamla Tingshuset i samarbete med Fryksdalens Gille.
Lars Wennberg var primus motor för arrangemanget.

Kommunens handikappråd besökte Hembygdsgården den 12 sept. för att informera sig om lokalernas handikappanpassning.

En **studieresa** företogs den 18 sept. till Värmlands Museums anläggning i Filipstad. Museikommitténs ledamöter hade inbjudits att besöka denna anläggning under Ritva Jerulfsdotters ledning för att underlätta pågående arbete med registrering och information av våra samlingar i Sunne.

Skottdramat vid Fryksågen återuppfördes tvenne gånger den 4 oktober.

Vävgruppen började väva den 8 oktober och den 11 november stöptes ljus. Under dagen gräddades våfflor till alla aktiva på Hembygdsgården - tjejer som gjorde enriskransar för Hembygdsgårdens prydande och ett antal mannar som fanns i arbete med ombyggnad av stuga I.

Vår årliga **julmarknad** hölls lördagen den 23 november kl 12.oo - 16.oo.
Hantverkarnas försäljning rönte stort intresse och de fick beröm för konstnärlighet och den höga kvalitén på alstren.

Den 5 december företogs en **studieresa** till NWT:s nya tidningshus i Karlstad.28 personer deltog.

Vårt traditionella **Luciafirande** i Sunne kyrka hölls den 8 december med *Sara Nilsson* som den korade Lucian.Vår nye kyrkoherde *Lars Müller* höll Luciatalet i kyrkan.Hästanspänd kortege till Hembygdsgården med *Sten Åke Skyllkvist* och *Lars Svensson* som perfekta kuskar gladde alla luciafirare.

Till aktiva - enskilda och organisationer - som hjälpt och stöttat oss vill vi framföra **vårt varma tack**.
Vi vill främja turismen och göra vår bygd känd för de möjligheter den erbjuder till rika natur- och kulturupplevelser.

Sunne Hembygdsförening
Styrelsen

Kulturminnesinventering i Värmland - Skog & Historia 96

I förra årets nummer av Sunne-Bygda kunde jag berätta att skogsvårdsstyrelsen i Värmland dragit igång en länsomfattande kulturminnesinventering. Skog & Historia har fortsatt sitt arbete under 1996. Projektet har nyregistrerat närmare 12 000 kultur- och fornlämningar i länet.

I Sunne socken har inventerarna beskrivit totalt 389 forn- eller kulturlämningar och prickat in dem på den ekonomiska kartan. Bland de registrerade kulturlämningarna finns till exempel 178 lämningar efter torp, gårdar och backstugor i skogsmark, 12 fäbodlämningar och 19 kojgrunder. Skog & Historia har inte tagit med de cirka 260 forn- och kulturlämningar som riksantikvarieämbetets fornminnesinventering tidigare registrerat i socknen. Kartmaterialet och beskrivningarna från Skog & Historias arbete finns tillgängliga på skogsvårdsstyrelsens distriktskntor i Sunne. Förhoppningsvis kommer materialet att vara en hjälp för skogsägare så att de kan skydda sina kulturlämningar vid avverkning, markberedning och gallring.

Under tidig höst kom personal från riksantikvarieämbetet och tittade på de lämningar i Värmland som vi klassat som möjliga fornlämningar ("R") - och bara i Sunne socken har vi nu 38 nyregistrerade fornlämningar! På Askerudsberget registrerades 25 gravar från bronsålder eller tidig järnålder (1 800 - 500 år f. Kr.) efter tips från Ingmårs Bygdegårdsförening. Utefter Frykens branta strand ligger här 15 gravrösen och 10 stensättningar nedanför den välkända "Trollommen" på bergskrönet. Stensättningar är gravar som har en lägre och flackare stenpackning än vad gravrösen har.

Utefter den gamla landsvägen öster om Askerudsberget fornminnesmärktes sex stycken väghållningsstenar. Här finns också en milsten som är fornminnesmärkt sedan tidigare. Gravrösena, stengärdesgårdarna, väghållningsstenarna, dansbanelämningarna och de många torpruinerna berättar om mänskligt liv och arbete på Askerudsberget under många skiftande förhållanden. Gravarna kan ha byggts redan innan klimatförsämringen under järnåldern satte in.Dåtidens boskapsskötare slapp de problem senare tiders torpare hade med att skaffa vinterfoder till djuren. Det var först under järnålder som det blev nödvändigt att stalla och utfodra boskapen inomhus under vintern.

Skog & Historia har registrerat sammanlagt sex stycken skvaltkvarnlämningar i Sunne socken. Norr om Annefors ligger en ovanligt komplett skvaltkvarnmiljö. Här kan vi se den långa dammvallen över bäcken och stenfundamentet till skvaltkvarnarnas vattenrännor. Minst två kvarnplatser är synliga. Riksantikvarieämbetets granskare var överens med oss om att platsen har stora pedagogiska värden , och den är nu en "R-ad" lämning. Väster om Annefors, vid Gle, fornminnesmärktes en tjärframställningsplats - en tjärsten. Tjärstenar och tjärdalar representerar en övergiven bruknings-form och betraktas därför numera som fornlämningar. I Stöpafors fornminnesmärktes ytterligare två tjärstenar. Här hade Skog & Historia dessutom registrerat en mycket fin spånhyvellämning. Lämningen "R-ades" av riksantikvarieämbetet eftersom den har ett stort upplevelsevärde.

På Tossebergsklättens sydsluttning finns en gammal stig. Utefter denna ligger en vilsten med ristningar från historisk tid. Stenen registrerades av Skog & Historia efter tips från Margit Olsson. Det visade sig att vilstenen hade anmälts till riksantikvarieämbetet av Nathan Hedin redan på 1950-talet.Tack vare riksantikvarieämbetets granskare är den nu, 40 år senare, registrerad som en fast fornlämning. Strax norr om samma stig står en övergiven gränssten rest

(forts. på sid.18)

Karl Olsson - till minne

Allas vår vän Karl Olsson, "Karl på Arrendegården" gick ur tiden i höstas efter ett långt liv fyllt av träget och entusiastiskt arbete inom en mängd olika områden.

Det är omöjligt att inom ramen för en kort levnadsbeskrivning få med allt vad denne märkesman uträttat, utan det får bli lite strödda noteringar.

Karl föddes 1906 och gick de tre första åren i Askersby skola. 1916 var Mellby skola klar och dit hade då sökt sig en ung lärare från Göteborg , C.J. Mellström. Mellström var en föreningsmänniska, som samlade bygdens ungdomar och bildade Sunne JUF-avdelning i slutet av 20-talet. Karl blev snart en av stöttepelarna i föreningen, skötte sysslan som kassör och deltog i alla tävlingar från matematik till växtkännedom, djurbedömning och plöjningstävlingar, de sistnämnda omsider så kvalificerade att de ägde rum på Ultuna och Bjärka-Säby.

Karl hade ärvt intresset för hästar från pappa Emanuel, men att han fick lov att lära sig plöja med tre hästar redan som 13 - 14 - ån-

ing hade en dyster bakgrund. Pappan hade nämligen fått sina händer svårt skadade vid en olycka, då en transformator skulle avsynas.

Karls hästintresse visade sig på flera sätt: Han var intresserad av trav och 1928 tävlade han med Sylvi på Solvalla. Han var hingsthållare och som sådan känd i vida kretsar.

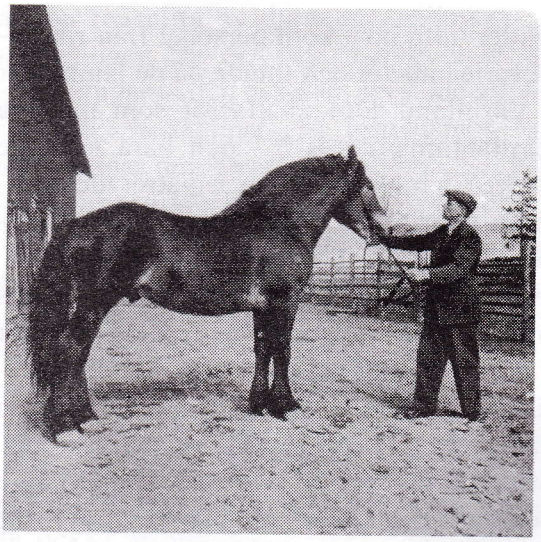

Tidigt var Karl intresserad av trädgårdsskötsel och odlade i enkla drivbänkar kål-, tomat- och även blomplantor till grannar och bekanta. Vi minns också hur han köpte potatis av många olika sorter för att pröva deras egenskaper.

Karl gick på Molkoms lantmannaskola i början av 30-talet och hans intresse för trädgård ledde till att han vid mitten av 30-talet genomgick Ingesunds folkhögskolas utbildning för trädgårdsarbetare och förmän. Han var aktiv som trädskötare och var en av grundarna till Sunne Fruktodlareförening, som hade en glansperiod under senare delen av 30- talet, tills 40- talets kalla vintrar kom och förhärjade många trädgårdar. En förutsättning för att vännerna i trädgården, Greve Moltke, Signe Tillisch, Clara Frijs och allt vad träden hette förr, skulle bära rikligt med frukt var ju att det fanns bin, och givetvis var Karl intresserad även av biodling, en hobby, som han ägnade sig åt ända upp i 80-årsåldern.

Ett annat av Karls många intressen var snickeri och som vanligt valde Karl inte ut åt sig någon smal sektor, utan när man i hans fall säger snickeri så gäller det allt från byggnads- till finsnickeri; från byggandet av nya boningshuset på föräldragården Angersby i mitten på 30- talet till svarvandet av de eleganta pelarborden på senare tid. Deras antal närmade sig 200, ordentligt signerade och numrerade och tillverkade med osviklig precision.

Ett viktigt datum är 14 mars 1938. Då övertog Karl, tillsammans med kusinen Artur Olsson, arrendet av stora Arrendegården i Sunne. Mjölkproduktion var huvudinriktningen och avelsfrågan ägnades stort intresse. Hållande av tjurar med förnämliga egenskaper påverkade den egna besättningen och hade betydelse även för bygden i stort. Karl var en föregångare då det gällde systemtäckdikning,och utvecklade konsten att täckdika med "Åshammarplog" så, att han deltog i flera lagtävlingar på orten och vid några tillfällen i Västergötland

Förutom allt detta var Karl kyrkofullmäktiges ordförande ett antal år, och under den tiden startade kyrkan sin förskoleverksamhet.

Han var mycket aktiv inom studie-och kursverksamhet och var angelägen om att poängtera kvinnans roll i olika sammanhang.

Karl var helnykterist och en av veteranerna inom NTO-rörelsen, där han var medlem under hela sitt vuxna liv.

Fadern Emanuel Olsson var verksam inom flera av lantbrukets organisationer och sonen Karl förde arvet vidare. Han var t.ex.

Ordf. i Föreningsbanken.
Ordf. i Fryksdalens Hushållningsgille.
Ordf. i Hingsföreningen.
Ordf. i Boställsstyrelsen.
Distriktsordf. i Värmlands Slakteriförening.

Även inom vår hembygdsförening var Karl en mycket verksam person. Han ansvarade bl.a. för att loftgångshuset Pålsbyboden monterades upp 1981.

Karls livsverk är imponerande. Han var intresserad av allt, som rörde sig i tiden, han satsade mycket av sin tid för vårt gemensamma bästa, han var en verklig samhällsbyggare. Vi bevarar hedersmannen Karl i tacksamt minne.

Hugo Jansson

Välkomna till

Hembygdsföreningens

årsmöte

13 april kl 14.oo

Hundraåriga flaggstången i Askersby

"Är detta Sveriges äldsta flaggstång?" Den frågan stod i en av våra tidningar för flera år sedan, och i somras blev frågan aktuell igen, eftersom det är 100 år sedan stången restes.

Den skänktes till skolan av en man i tacksamhet över att hans barn fick gå just i denna skola. Stången försågs med en plåtvimpel högst upp med årtal, så dateringen är säker.

Flaggstänger var inte särskilt vanliga i slutet av 1800-talet. De förekom vid militära förband förstås och började sättas upp vid skolor, men att en stång av trä, som sattes upp 1896 fortfarande efter 100 år är fullt brukbar måste vara enaståeende

Johan Ramström hette en lärare vid skolan i slutet av 1800-talet, och hans son Lars Ramström, Sunne, ville 1961 uppmärksamma att flaggstången var 65 år gammal och inbjöd gamla bybor till en samling på skoltomten. En bild från detta tillfälle finns i Mai Hedins bok om Askersby.

Stången togs före detta tillfälle ned för målning för första gången och en liten bit togs av längst ner. Åke Olsson i Askersby berättar, att man då kunde räkna till 96 årsringar på en diameter av 14.5 cm. Stången är drygt 14 meter lång, så den är verkligen smäcker och av högsta virkeskvalitet.

I somras tog vi i byn kontakt med tidningen Land om den 100-årsjubilerande flaggstången, och den väckte intresse, inte minst kanske det berodde på att tidningens kulturredaktör Erik Jansson hade viss anknytning till bygden: Hans far var vikarierande kyrkoherde i Östra Ämtervik 1957-63.

Den 2 juli kom han tillsammans med en fotograf för att göra ett reportage, och byborna samlades med kaffekorgar för att fira 100-åringen. Fotografen hade beställt Sunne brandkårs höga kranbil för att få bra kameravinklar, men eftersom båten Freja hade brunnit på natten innan gick dessa planer om intet. Som tur var kände någon till att en hyrlift fanns i en grannby, och rådiga bybor räddade situationen genom att hämta denna anordning

Ett reportage om flaggor, flaggseder och Askersbys gamla flaggstång ska, enligt Erik Jansson, komma i tidningen Land lagom till nationaldagen den 6 juni 1997. Då är stången 101 år och vi hoppas att den samma dag föräras en ny flagga i stället för den ganska slitna,som finns nu. Ansökan är inlämnad.

På bilden ser vi den nyligen bortgångne Karl på Angersby eller som många känner honom Karl på Arrendegården hissa flaggan vid samlingen den 2 juli.Han gick i småskolan i Askersby åren 1913 -15, och fick sen flytta till Mellby nybyggda skola, då Askersby skola lades ner.

Selma Lagerlöfs fosterson Nils Holgersson gick samtidigt några klasser före i skolan i Askersby. Han flyttade så småningom till USA. Hans son Nils Holgersson j:r med hustru Vera besökte Sverige i somras och den 15 - 16 juli var de i Sunne. De ville gärna se platsen där pappa Nils gått i skola, och här ses de vid flaggstången , som är det enda som återstår av den gamla skolan.

Flaggstången har stått i 100 år, och den var nästan hundra år gammal när den sattes upp. Visst är det fantastiskt att tänka sig, att detta träd var en liten planta ungefär vid tiden för franska revolutionen eller mordet på Gustav III.

Gunnar Jansson

Vem är " Pia i Bräcka"?

Dikter av pseudonymen Pia i Bräcka dyker upp i olika sammanhang. Sunne-Bygda tycker det är angeläget att uppmärksamma lokala "kulturskrivare". Vi ger här en kort presentation av Pia. Hon heter Pia Eriksson (född Wikström) och är uppvuxen i Gullsby. Hon flyttade till Bräcka i 20-årsåldern,har tre barn och driver tillsammans med maken dennes släktgård..På gården finns ett 25-tal kor och ungdjur. Pia beskriver sig själv som en "bonnkärring mä bägg föttera på backen".

Vi låter Pia berätta lite från sin vardag med ett litet urval ur diktsamlingen.

Dikter från Bygda
åren 1993 - 95

Vi hoppas och tror att vi får höra mera av Pia.

MIG SJÄLV

Ja tänkt ja skull skriv en dikt öm mig själv
dä blir nog som en dragspelsbälg
en stönna går dä i moll , den anner i dur,
dä ä väl en himla tur.

Ja har allti nö å jäär
mä tre onger å en khär
dä ska bakes å tvättes å gno
dä ä att så i ett familje bo.

Sen har farsgubben min fyllt år
da sågg ja te att brö te kaffe han får
dä va kak å vetelängd
ja brö i riklig mängd.

Märta en hyllning ja ville ge
svärmor å ja vi bjö te
dä ble buller å kak
även John han feck smak
Ho ble så gla att i öga kom en tår
dä ä att dä bäst beröm en får.

Min farbror en hyllning vi ga
dä kom släcktinger i e langa ra
ifrå Stockholm å Västerås
han i syna ble blek gunås
vi åt go mat på Frykenstrand
mang kramer å skakninger i hand.

I laggårn har dä gått i dur
mä mang kalver som ä i bur
de skriker i ett enda kör
en får att ont i ör.

När kväel kommer å teven ä på
slör Perra igen de himmels blå
själv sitter ja myck mä steckinga mi
å slänger ett ög på teven e ti.

Pia

Hej Du
"Gör-det-Självare"
vi hyr ut moderna GOLVSLIPMASKINER
–ring och boka–
Proffsbutiken
Spektrum
BROBY FÄRGHALL
Bryggareg. 3
SUNNE
0565-107 20

Välkommen till
FREJA
Mat - Xtra
Tel. 0565 - 102 95

Järnbolaget
TORSBY 0560-120 40
SUNNE 0565-135 20
KARLSTAD 054-15 72 62

När innehållet är viktigare
än förpackningen
är förpackningen viktig.
Tetra Pak
Tetra Pak Packaging Material AB
Box 502
686 28 Sunne

Sunne-Bygda

1997

Per Hedin:

Mästaren från Vitteby

Några år efter flyttningen till Fryksdalen på 1960-talet blev jag involverad i hembygdsrörelsen och fick den stora glädjen och förmånen att träffa Nathan Hedin, den store hembygdsvännen. Snart lärde jag även känna hans son Per, även han en stor personlighet. Bekantskapen och vänskapen varade till Pers alltför tidiga bortgång. Jag känner stor sorg och saknad efter honom. Han var en fin människa och jag skulle vilja beteckna honom som en av de sista kavaljererna i Fryksdalen : belevad, älskvärd och vänlig, förekommande och hövlig.

För några år sedan lyssnade jag med stigande intresse till ett rotaryföredrag som Per Hedin höll angående "Mästaren i Vitteby". Den märkliga "kolonisationen" i Vitteby fängslade mig så, att jag bad Per att få tillgång till hans manuskript. Då endast de äldre Fryksdalingarna känner till denna märkliga koloni, känns det tillfredsställande att ha fått löfte att publicera Per Hedins personliga anteckningar för en större läsekrets.

Lars Wennberg

De flesta artiklar om mästaren var illustrerade med tecknade porträtt med uppgift att han ej lät sig fotograferas. Ovanstående är ett av de få kända fotografierna

Mästaren från Vitteby

Det var julafton när jag såg honom första gången, och det var på den tiden då det fortfarande var högst normalt med häst och släde. Han hade långt böljande skägg men såg ändå inte ut som en jultomte, trots att han t.o.m.hade ett stort mjukt paket under armen, något som senare skulle visa sig vara "årets julklapp" i Köpmangården. Långt efteråt förstod jag, att gåvan var visad uppskattning för det intresse min far visade för hans liv och gärning. Man fick inte bära ut julen hette det, och jag skulle passa hästen när "mästaren" fägnades. Han kallade sig inte själv så, och det sa man heller inte i hemmet, men eftersom det var gängse benämning i tidningarna landet över, så blev det vedertaget av grannar och andra utomstående.

Vem var då denne man som så markant skilde sig från andra odalmän och förkunnare? Ja, rubriken är min egen, och Vitteby ligger i Sunne socken en knapp halvmil söder om kyrkan. Hans borgerliga namn var Erik Andersson, och det säger inte heller så mycket, men känd över hela landet blev han på 1920-30 -talet främst under namnet Mästaren från Anundsjö.

I en rik flora av tidningsartiklar från denna tid finns omdömen av alla schatteringar från "den svenske Rasputin" till "Ghandis andlige frände". Vad tiden led kunde man urskilja en viss omsvängning. Man skrev nu inte längre om "mannen som förvillar folket" utan allt oftare om "idealisten Erik Andersson".

Erik Andersson var född den 8 febr. 1881 i Bjursås i Dalarna och fick i hemmet vad man skulle kunna kalla en gammaldags allvarsam uppfostran som också kom att avspeglas i hans livsföring.

Det låter sig knappast göra att berätta om denne särling utan att i sammanhanget nämna David Petander och den påverkan han utövade. Erik Andersson blev vandrarprästens hängivne lärljunge och följeslagare och fortsatte efter sin förmåga hans

DIA.1

Rasputin

Lämnade hustrun m. 2 barn

ca 1910

livsverk. Från Anderssons vandringar och verksamhet denna tid berättas att när han kom till en ny trakt, han först av allt sökte lämplig lokal och därefter gick runt i bygden och personligen inbjöd till predikan. Om dagarna gjorde han rätt för sig med hårt arbete där han fått bostad och predikade om kvällarna. Kollekt förekom ej och ej heller någon form av bokförsäljning e.dyl. Hans ambition var tydligen att nå så många platser som möjligt i landet med sin förkunnelse, men det visade sig att motstånd och umbärande i kombination med dubbelarbete så småningom bröt ned hans krafter.

Motvilligt accepterade han då ett erbjudande från två systrar som medarbetare i vandringen från stad till stad, från by till by. Med tiden blev det flera följeslagare, mest kvinnor, och sekten slog sig ned i ett gammalt soldattorp i Anundsjö i Ångermanland. Vid denna tid kulminerade också tidningsskriverierna med innehåll som tidvis kunde betecknas som ren förföljelse.

Krafterna räckte ej längre till för de ansträngande vandringarna och 1933 inköptes en gård så långt söderut som i mellersta Värmland, som skulle bli dem en fristad på äldre dar. Gruppen, som då bestod av ett 20- tal medlemmar,drev här jordbruk och man försökte leva på vad jorden gav utan att blanda in bruket av penningar, men detta sista fick man efterhand ge avkall på.

Av grannar har omvittnats att det rådde en mönstergill ordning på gården. En av flickorna svarade för ladugården med de tre korna, en annan för stallet med två hästar och en tredje för köket o.s.v. Andersson själv var mångkunnig och bl.a. intresserad trädgårdsodlare, härom vittnade rikedomen på blommor och fruktträd. Inriktningen var tydligen att försöka skapa något av ett idealsamhälle efter mönster från fornkristen tid.Enligt vissa uppgifter levde man från början på vegetabilisk basis, vilket bl.a. kunde resultera i att när en ko kalvat man gav bort kalven till någon behövande granne. Ingen var sysslolös, jordbruket krävde mycket arbete, egentligen karlagöra, men det mesta sköttes av gårdens kvinnor. När utearbetet var avklarat fanns tillräckligt med göromål inomhus, ja man t.o.m. vävde tyget till egna kläder. I begränsad omfattning fortgick även denna tid den gamla predikoverksamheten.

Så förflöt snabbt några år och i februari 1945, 64 år fyllda, avled Erik Andersson och begravdes på Sunne kyrkogård. I och med hans bortgång upphörde gruppen att verka, och härmed sattes också punkt för vad som på sina håll betecknats som klosterliv i Fryksdalen.

Men nu åter till frågan vad och vem han var denne märklige Erik Andersson. Man skulle kanske kunna sammanfatta det så att han ej gick ut från givna mönster och traditioner utan sökte och fann en egen väg. Kanske frågan aldrig blir besvarad, men kanhända man kommer svaret närmare, om man går ut ifrån att "mästaren" Erik Andersson var en helt vanlig människa vars hjärta fyllts av kärleken till en annan och större mästare.

Men nu tillbaka till Köpmangården, huset med de många barnen och de många vännerna. För timmar sedan har Erik Andersson vänt hästen hemåt och bjällerklangen tystnat och för länge sedan har pappa Nath. läst julevangeliet som alla tidigare jular ur den gamla 1600-tals bibeln: THET FOLCKET SOM I MÖRKRET WANDRA SEER ITT STORT LIUUS - OCH ÖFWER THEM SOM BOO I MÖRKO LANDE SKIIN THET KLARLIG.....Julfriden är så påtaglig att den fyller både människor och rum. Brasan har falnat och de minsta somnat. Några har redan hunnit långt in i julklappsböckernas värld, någon lyssnar till julmusiken och någon skriver brev till en kär.

På slagbordet i matsalen ligger en ny och underbart vacker ylleduk. En kännare skulle kunna beskriva tekniken, mönstret och färgerna, dock icke jag. Vad jag vet är att den kommer från gården en halv mil söder om kyrkan och där blivit kardad, spunnen, färgad och vävd och kanske något som nu för tiden heter designad. Det är med andra ord julgåvan från mästaren i Vitteby.

Per Hedin

Trolldom och gäddfiske

En gåtfull upplevelse nedtecknad för Sunne-Bygda av Ragnar Magnusson. Och som han själv säger: "En absolut sann historia är det . -Tror jag....

För yngre kan den här händelsen förefalla overklig men på 40- talet när Östmarkingen och jag befann oss på vedhuggning i en ödemarksby inne i fryksdalsskogarna, odlades trolldom och skrock flitigt i skogsbygderna.Folket var inte bundna av TV:ens såpoperor utan umgicks fritt på kvällarna och stämningen i de dunkla köken blev suggestiv när de gamla med väsande röster vittnade om timade hemskheter och häxerier. Med de förutsättningarna förefaller det skakande drama jag upplevde fullt verklighetstroget.

För att dryga ut kristidskosten beslöt vi att sätta ut en mjärde i den närbelägna sjön.

-Men båten är Stordalingens å ne blir evigt olöckliga om ne rör den, varnade byborna. Den kaarn är väl insatt i besvärjelser å annat jäkelskap!

Int skräms ve av en tocken, flinade Östmarkingen som var beryktad för sin flinkhet med kniven och vars ansikte var åsigt som ett eroderat kalhygge av alla knivärren. Stordalingen var en enstöring som drev omkring på jakt och fiske i skogarna. Nästa dag var båten uppdragen långt på land och en pappskiva bar med ilsket darrande text varningen: Ge f-n i båten!

Det gjorde vi inte och mjärden var smockfull med vidunderliga gäddor. Vi bar hem dem på en massaslan mellan oss och när den största gjorde ett reflexslag svepte hon undan fötterna på Östmarkingen som föll framstupa och slog ut två tänder. Denna incident var första tecknet på att något var på gång.

Vi övertalade de misstänksamma byborna att dela vår fångst, själva slaktade vi den största och kokade den i en tvättgryta. Oförståndigt stack Östmarkingen in handen i gäddhuvudet varvid käftarna slog ihop som en björnsax om fingrarna. Det behövdes en muskulös ardennermärr för att dra isär käftarna och Östmarkingen svor illa men folket hånlog triumferande: Va va dä ve sa, ne skulle inte ha rört båten!

Nästa morgon när jag satte bågsågen mot första stammen small bladet av. Nåja , jag hade reservblad med. Mer betänksamt var att Östmarkingen drabbats av en förödande diarré och mest hukade i småbuskarna. När så min yxa lossnade från skaftet och försvann i ett kärr var vi överens om att dagen var omöjlig och traskade iväg för att syna mjärden.

Båten var nu uppdragen i ett stenröse och en olycksbådande varning snidad på en brädlapp: Vedergällningens dag nalkas!

Östmarkingen synade det snidade med fackmässig min:

-Denna kaarn han kan knivföringa han. En tocken som sprätter opp en nerifrå skreve å opp te haka! Han lät imponerad men själv kallsvettades jag inför utsikten att få mina inälvor så närgånget synade. Det låg något olycksbådande i luften och jag fastslog skakad:

-Nu tar ve opp mjärden å sen får dä va slutfeskat!

Denna gång fick vi göra två vändor,så stor var fångsten, men byborna hade fått magplågor av gäddätandet och svor ilsket åt oss. Någon hade blivit hästsparkad, en annan åkt fast för tjuvjakt, korna hade slutat mjölka och enda brännvinspannan exploderat, byn var förhäxad och felet var vårt! När jag så skar av mig halva fingret vid fiskrenset och Östmarkingen ramlade i källan drog de sig undan som om vi varit pestsmittade.

Våra farhågor ökade när Östmarkingens fästmö i ett brev slog upp förlovningen då hon ryktesvis hört om hans härjningar bland traktens fruntimmer. Han var alldeles förtvivlad och när jag försökte trösta med att hon inte var så förfärligt glasvacker grät han uppgivet:

Dä ä int vackerheta som ä viktit mä. Ho ä enda arvingen te en stor skogsegendom!

Från förödelsen på huggarskiftet nästa dag minns jag att Östmarkingen trampade i ett jordgetingbo och när en av mina björkslanglar träffade honom i den upp-

svällda skallen var det inte utan än han trevade efter slidkniven. Det var som förgjort, verktygen försvann,Östmarkingen blev av med en stövel i ett myrhål, matsäcksmjölken hade surnat och påläggsfläsket var härsket. En ondsint älgtjur bidrog till förvirringen genom att välta vedmetrarna och som avslutning trampa sönder kaffeflaskorna.

Nu var vi övertygade, onda makter drev sitt spel och vi övergav hygget, Östmarkingen svärande när stenar skar hans stövellösa fot.

Enligt en bybo var det nu bara Gammel-Kersti, gårdens egen besvärjerska, som kunde rädda oss. Skinntorr och skrynklig log hon ett tandlöst flin och glittret i ögena hennes skar som laserstrålar.

-Jo, Stordalingen skulle hon nog rå på fast det erfordrades förstås medel...En halv liter brännvin, en påse äkta bönkaffe och palttobak var vad som behövdes. I kristiden ingridienser lika sällsynta som rysk kaviar! Östmarkingen trodde att det begärda troligen fanns i byn , men att få loss det...

Till vår fördel talade dels Östmarkingens fruntimmerstycke, dels att byns karlar låg ute på flottning nattetid. Han stärkte sig med tre råa ägg och försvann i kvällningen.I gryningen återkom han, blek och hålögd men radade triumferande upp sina troféer.

Gammel-Kersti sörplade i sig ett otal kaffekaskar och vi väntade otåligt att hon skulle börja rabbla besvärjelser. Men inte. Belåtet karvade hon i pipan och snart storknade vi av nikotinmolnen. Enda förändringen var att ögonen för några sekunder tycktes lysa som glödande kol för att sedan bli simmiga och falla ihop och snart fick hennes snarkningar väggarna att vibrera. Sablar,käringen hade lurat oss!

Generade över vår godtrogenhet drog vi till skogs men stannade som förstenade vid hyggeskanten. Vedmetrarna stod vältravade, sågbladen var hela och nyfilade, yxan som försvunnit och Östmarkingens stövel stod prydligt vid en stubbe. Skakade såg vi på varandra:

-Hederliga knivslagsmål liker jag men te å slåss mä oknytt å häxerier... Int en minut länger jag stanner här! Östmarkingen var uppskakad och med skälvande händer rafsade vi ihop verktygen och skyndade småspringande raka vägen mot hembygden. Vi satte aldrig mer vår fot i den skogsbyn!

Jag tror inte vi tog någon mental skada av det upplevda om man bortser från att Östmarkingen föll på knä för fästmön och erkände sina synder och att jag själv vid något enstaka tillfälle beskylls för överdrivna fantasier.

Ragnar Magnusson

****

TÅKKA VILING

Så fort göbben min kommer in
å ska ha mat

kaster han i köll sej på söffa

ja kan int begrip
att dä ä så svårt å sitt

men en viler mykk bätter
säjer han

dä kanske ä sant
ja har int prövet än.

Pia i Bräcka

Mellbyskolans historia

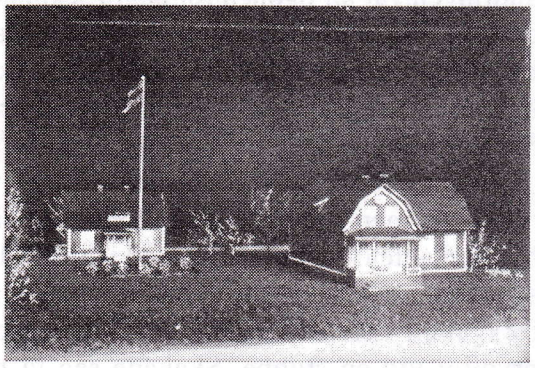

Under den gangna sommaren kunde vi i SHF glädjas över att ha fått ett dokument över detta skolbygges tillkomst 1913 - 14.Det var genom tidigare Mellbyläraren Per Nilssons son Anders Nilsson, som överlämnade denna handling. "Entreprenad - anbud" från byggmästaren N.G.Sundberg i Sunne och lyder som följer: (Stavning etc. exakt återgett.)

Entreprenad - anbud.

Undertecknad förbinder sig att uppföra en skolhusbyggnad vid Mellby i Sunne församling enligt förevisad ritning och byggnadsbeskrifning.Husets ytterväggar af trä (resvirke) och sockeln af kilad sten, samt taket täckes med svart plåt.

Huset inrymmes på nedre botten af tvenne skolsalar och dithörande afklädningsrum, samt en trappa till öfre våningen.

Öfre våningen inrymmes af en slöjdsal och lägenhet för lärarinna. Alt detta för en summa Kr 14 200.00. Likaså förbinder sig undertecknad att uppföra en lärarebostad vid ofannemda skolhus, bestående af tre (3) rum ett (1) kök, samt förstuga och yttre veranda, samt köksingång och trappa till vinden. Husets ytterväggar begangnas af det gamla husets timmer med liggande timring och innanväggarna af plank med påsalning af bräder alla öfriga matriäler i det gamla skolhuset som kan begangnas i lärarbostaden tillsläppas äfven af kommunen alt detta för en summa Kr 3 300.oo. Eller för en sammanlagd summa för båda husen Kr 17 500.00.

N.G. Sundberg
Sunne

Dåtida människors händighet och kreativitet inom olika områden var beundransvärd med hänsyn till sina begränsade resurser inte minst ekonomiskt.. Ett bevis om detta berättar bilden härovan.Min Pappa var intresserad hur skolbygget skulle ta sig ut, så han byggde en modell i papp berikad med detaljer - ljungkvistar till fruktträd, flaggstång m.m. Lärarbostadens vardagsingång planerades åt norr men gjordes senare åt söder.

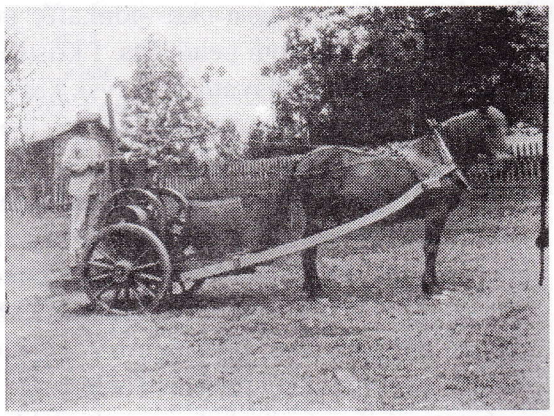

Bilden visar den gamla råoljemotorn klar för transport att jämte den flyttbara klingsågen utföra sågning till skolbygget i Mellby. Pappa och hans bror ägde sågverket som visas på bilden nedan.

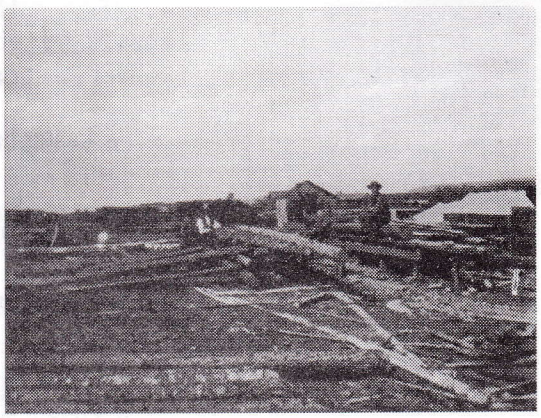

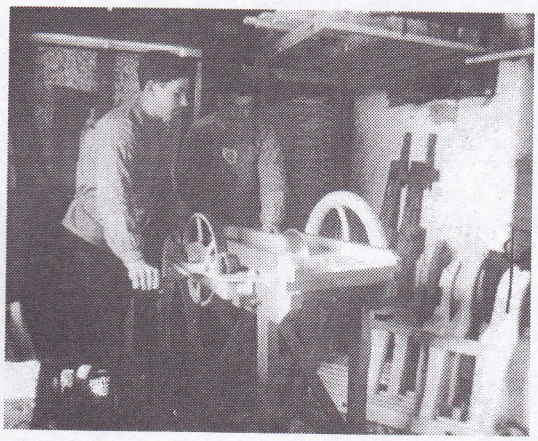

Härovan ser vi hur dessa bröder, Axel 27 år och Oskar 30 år snickrar skolbänkar till Mellby skola. Bänkgavlar står uppradade till höger. Det blev stabila bänkar, som gjorde tjänst under flera decennier. Lägg märke till att elektriska motorer saknades.

Gamle Mellbyskolläraren C.J. Mellström var en aktad lärare och föredömlig hembygdsvårdare och talesman för bygden. 1975 överlämnade han till u.t. "Gamle skoleleven" följande handskrivna brev från Karlstad 12 mars 1975. *"Jag har samlat ihop en del gamla skolkort och en del andra kort, som jag tror kan vara av intresse att bevaras och som jag vet har Du en del gamla kort, och det kanske vore bra om Du tar hand om dessa.Jag tänker att det finns en del som tycker det kan vara roligt att se. Har råkat ut för den s.k. sjukhussjukan, så jag får inte umgås med de andra patienterna, utan får hålla mej ensam på mitt rum. Jag får vara ute och gå hur mycket som jag vill.*

Med hälsningar till bekanta.
Gamle Mellbyskolläraren
C.J.Mellström "

Klass 3 - 6 vid Mellby skola 1927. Första raden fr.v. *Walter Jansson, Gunnar Olsson, Nisse Schack, Arne Östlund, Theodor Olsson, Lars Nilsson, Oskar Eriksson, Gunnar Jansson, Birger Nilsson, Tage Rådh.*
Andra raden fr.v. *Ingrid Magnusson,Margit Olsson, Hugo Vidén, David Eriksson, Axel Andersson, John Axelsson, Artur Olsson, Harald Ljungberg, John Nilsson.*
Tredje raden fr.v. *Karin Johansson, Stina Larsson, Karin Melander, Elin Olsson, Märta Jansson, Britta Eriksson, Karin Skansen, Birgit Göransson, Svea Olsson, Alice Olsson, Vilma Larsson, C.J Mellström.*

Klass 1 och 2 vid Mellby skola 1927. Första raden fr.v. *Ejnar Mellström, Bertil Nilsson Torgny Skansen, Valfrid Nygren, Harald Olsson, Karl Gustav Rådh, Folke Olsson, Gösta Berglund.* Andra raden fr.v. *Svea Jansson, Ingrid Söderkvist, Karin Larsson, Mai Eriksson, Britta Nilsson, Karin Nilsson, Lilli Olsson, Brita Jansson, Karin Johansson, Ingrid Nilsson, Gunnar Berglund.*

Ett betydande antal foton i två st album från Mellströms lärartid i Mellby kan här beskådas. T.ex. klasskort från 1916 och framöver. Kort från skolresor och skolteatergrupper vars rubriker är många.
Då föräldrakooperativet "Kalven - Daghem för barn" - började sin verksamhet som granne till skolan i Mellby överlämnades dessa två album med historiska bilder från Mellby till Daghemmet "Kalven" den 9 juni 1990 av undertecknad.

Den gamle skoleleven
Hugo Jansson

***Kulturminnes-**...(forts. från sid. 5)*

i en flack stenpackning. Också denna fornminnesmärktes vid höstens granskning.

Riksantikvarieämbetets material från fornminnesinventeringen 1989 tillsammans med uppgifter om de nu fornminnesmärkta Skog & Historia lämningarna finns också tillgängliga på skogsvårdsstyrelsens distriktskontor - om än i kopierat skick.

Med början i april startar ytterligare en inventeringsomgång i Sunne kommun. De områden som är kvar att gå över är framför allt norra och delvis östra delen av Sunne socken, Lysviks socken och nordvästra delen av Gräsmarks socken. Vi tar gärna emot tips och idéer inför inventeringssäsongen.

Eva Myrdal-Runebjer

Besöksvärda småsjöar i Sunne socken

Fryksdals härad i sin helhet kan glädja sej åt många i skilda avseenden intressanta små- sjöidyller, företrädesvis belägna lite vid sidan av allfarvägarna. Här skall lämnas exempel på några få sådana mer eller mindre uppmärksammade sjöar eller tjärnar, alla väl värda att betraktas och studeras på närmare håll.

Horntjärn.

Det till ytan lilla Horntjärnet, dess form kan faktiskt liknas vid ett horn (av tjur, oxe) med sin spets i SO, ligger till större delen inom hemmanet Rådoms rålinjer. En mindre vattensektor i NV tillhör Maggeby medan övrig sjöyta är belägen i Pålsby. Tjärnet fyller ut en naturlig sänka i urberget och har ett osedvanligt klart,vid vissa väderleksbetingelser nära nog grönskimrande vatten.

Tjärnets vattenspegel som oavvänt blickar likt ett öga mot himlen, ligger överraskande högt i terrängen eller på + 194 m ö havet, och omkransas av barrskogsklädda bergshöjder. I väster finns det branta, delvis lodräta Fjällberget, i öster Björnberget. Tjärnet saknar i stort naturliga tillflöden. Närbelägna hemmanet Östanås ligger ung. på + 94,5 m ö havet. Horntjärn, fågelvägen ca 1,9 km i öster har, som nämnts sin vattenyta i det närmaste 100 m högre. Det är en faktisk nivåskillnad, man har svårt att ta till sej.

Nyss konstaterades, att Horntjärnets form påminner om ett horn. Emellertid har en annan mer vetenskaplig namntolkning framlagts ang. namnets ursprung, sannolikt mer trovärdig. I arbetet *Sveriges ortnamn,Ortnamnen i Värmlands län, del II Fryksdals härad(1923)* skrivs, att förra leden (dvs Horn-) i namnet *"är säkerligen förkortad av sunnedial:s hornfisk (spigg); --- i tjärnen finns blott spigg"*. Om ortnamnet Horntjärnets förekomst i häradet påpekas, att det *"finns åtminstone 4 tjärnar med detta namn: tre i Gräsmark, en i Sunne,östra delen"* . Antagligen är sistsagda alternativ till namntolkning det rätta.

Horntjärn har kvar något av vildmarksprägel,men ligger trots detta inom bekvämt räckhåll bl.a. för naturälskande tätortsbor i Sunne f.d. köping. Tätorten tog tidigare sitt kommunala dricksvatten ur tjärnet, som kan liknas vid en kallkälla i jätteformat. Anläggandet av en vattenledning mellan tjärnet och dåvarande Sundsvik var för sin tid ett betydande projekt, ej minst ekonomiskt.

Tjärnets utlopp med fördämning finns i "hornspetsen" i SO och bildar biflöde till den mot söder rinnande Emtan, som mynnar ut i sjön Mellan Fryken vid Prästbol. Närmast Horntjärn faller dess utlopp ställvis brant. Följande må citeras ur av Länsstyrelsen i Värmlands län upprättad *"Översiktlig naturvårdsinventering i Sunne Kommun 1973"*,sid 31 :*Enligt uppgift finns där* (nedströms tjärnet vid utloppet) *hällar med tydliga isräffl or. Tjärnet är kantat av lågproduktiv barrskog. Efter östra stranden växer skyddsvärd äldre hällmarkstallskog. Området är tillgängligt från en mindre bilväg samt via stigar från olika håll."*

Backatjärn

Var, som namnet anger,från början ett till ytan större tjärn beläget omedelbart väster om hemmanet Backa om 1/3 mantal, sedermera av jordnaturen skatte. Dess bolby är det under Skara biskopstol sedan medeltid lydande Åleby, beläget söder om Backa. Detta är sålunda avsöndrat från Åleby, först som kyrkotorp och från omkr 1610 som kronohemman, därefter friköpt under skatte. Under 1570- och 80-talet och ännu in på 1600-talet har Backa att gälda 1/2 hundrat (60 st) landgillesjärn, vilket indirekt styrker, att dess jordbruk ännu då är föga utvecklat.

För utvinnande av ny, begärlig åkermark avtappades emellertid Backatjärn genom en grävd kanal, som i norr mynnade ut i Björkälven, sjön Björkens utlopp. Det forna tjärnet förvandlades genom sagda kanal delvis till kärr- och sankmarksområde, med beroende på årstidens vattenstånd - öppna dy- eller gyttjehålor här och var. Denna utveckling fortsätter.

Kring sagda, även för vår tid imponerande utdikningsföretag, må följande berättas.Alltsedan sin tillblivelse, senast i mitten

av 1500-talet, har Backa ägomässigt legat inklämt, kringskuret och t.o.m. saknat egen utfartsväg. Hemmanet har därtill i stort sett inga ängs- eller nämnvärda skogsmarker. Vid översvämningar, företrädesvis höst resp vår, anställer det närliggande ännu ej torrlagda Backatjärnet ofta betydande skador på inrösningsjorden. Utrymme för några större nyodlingar finns ej att vinna. Ännu kring sekelskiftet 1700/1800 har Backas odlingsutveckling av antydda skäl endast förmått göra begränsade framsteg. Ex.vis år 1723 finns blott en bebyggd brukningsenhet

Med utdikandet av mossen och myren runt Backatjärnet i slutet av 1700-talet och början av nästföljande århundrade under Sunneprosten Adolf Fredrik Kjellins(1750-1819) framsynta ledning - ett för dåtiden angeläget projekt vari ej mindre än 17 angränsande hemman deltar och som inledningsvis möts av mycken lokal motvilja och skepsisism - öppnar sej nya möjligheter ej minst för Backas vidkommande, att efter hand utvidga sin jordbruksmark. Därmed vidtar en relativt rask klyvning av hemmanet i sex gårdsbruk, de större med 18 - 20 har åker vardera. Laga skifte verkställs på 1830-talet och fastställs lagligen 1838.

Genom mossen har grävts en 2930 famnar lång utloppskanal och på bron över densamma står än i dag en minnessten med följande inskription:

Här vanns
från oländig mosse
bördigt fält.
Åt företagets befrämjare
Doktor A.F.Kjellin
restes minnesstenen
av kringboendes tacksamhet
1824

Vi ber att få citera följande ur Länsstyrelsens ovan åberopade inventering av år 1973: "Vegetationen liknar rätt mycket nuvarande Björkens sankängar. Zoneringen är borta, men i stället hittar man den övre zonens växter (tuvtåtel, rör, älggräs) på torrare fläckar och de nedre zonernas växter (vattenklöver, bågsäv, vattenfräken) på fuktigare fläckar. I dygölarna, tåg- och sävarter, vattenpilört, fräne, igelknopp och kranssvalting. Sjösäv- och bladvassruggar här och där minner om den gamla sjöns vattenstrandvegetation. Ovanligare arter, grönskära (Bidens radiata) , fyrling (Crassula aquatica) och jättegröe (Glyceria maxima).

Den lägre djurfaunan synes vara rikt representerad. Området är också ett mycket omtyckt rastställe för sträckande fågel under våren, då stora mängder vadare och änder av olika slag kan ses i kärret.

Intill kärrmarken ligger Bråsudsmossen. Den är ett rätt gott exempel på en s.k.högmosse av mestadels en mer trädbevuxen sydlig typ. Ett dräneringsdike i centrala delen har dock gjort att torven sjunkit samman varför den numera är mindre välvd än den varit tidigare . Den har en intressant bildningshistoria om vilket det står att läsa i Lundqvists beskrivning till jordartskartan.(J.Lundqvist, Beskrivning till jordartskarta över Värmlands län. SGU. Ser Ca Nr 38. Stockholm 1958)

Förslag till åtgärder: Zoologiskt, botaniskt och pedagogiskt intressant och skydds värt område.Formerna för skyddet får utredas närmare. Redan nu kan dock framhållas att det är önskvärt att berörda parter fås att avstå från rensning av dräne-ringsdikena. Förutsättningen för det rika fågellivet är översvämningarna och dessa är orsakade av att dikena delvis slammat igen. Bråsudsmossen bör skyddas mot torvtäkt.

Utvecklingshistoriskt och pedagogiskt har Backakärret och Bråsudsmossen tillsammans med några andra kärrbiotoper i närheten stort värde. Jämförelser dem emellan ger perspektiv på naturliga förändringar av vegetationen över långa tidsperioder liksom vegetationsförändringarna förorsakade av mänskliga ingrepp.Referensytor i Backakärret som undersöks med vissa intervall skulle också ge upplysning om i nutiden pågående igenväxningsförlopp."

Björken

Sjön Björken, vars areal på 1880-talet anges motsvara 265,8 hektar, är belägen öster om sjön Övre Fryken i ett med den parallellt löpande dalstråk, som i stort består av lerjor-

dar, dvs sedimentära jordarter. Sjön, vars vattennivå sänkts (eller under järnbruksepoken höjts genom hålldamm) vid skilda tillfällen, har sitt utlopp via Björka älv (Björkälven även kallad) till Övre Fryken, i vilken älven mynnar vid nuv Björkefors, platsen för det forna Björke stångjärnsbruk. Detta var f.ö. beläget på älvens södra strand, och marken friköpt från den vidstsräckta bolbyn Ivarsbjörkes ägor. Angående Björkens dämning anklagades vid höstting et 1712 (-49, fol 282v) i Fryksdalen en Bengt Persson i Edsbjörke och dennes svåger, Måns Olofsson, för att ha dragit upp luckan till Björke hammars hålldamm.Detta i syfte att Edsbjörke åbor skulle kunna nyttja sin husbehovskvarn för malning.Dock visar sej , att Måns ej fått föreskriven stämning, varför bruksägaren Petter Lindbom får uppskov i målet till nästa ting. På detta blir dock saken ej föremål för rättens prövning.

Björka älv, vars övre och längre lopp utgör Björkens tillflöde, tar sin början i sjön Björklången, belägen i Ekshärads socken i Älvdals härad.Ett betydande tillflöde till Björka älv utgör Tvärån, även Lillälven kallad, som flyter samman med Björka älv ca 3,2 km NNO om sjön Björken. Tvärån rinner upp i sjön Stora Jangen, på gränsen mellan Sunne och Lysviks socknar.

En önskan att genom Björkens avsänkning utvinna eftertraktad åkermark var ej möjlig uppfylla förrän verksamheten vid Björke bruk lagts ner. Kvarnar i Björkälven även därefter har inneburit, att möjligheterna till en mer omfattande torrläggning av sjön har begränsats.

Ur Länsstyrelsens åberopade inventering 1973 citeras: "Det äldsta strandhaket är väl synligt en bit upp på de moränryggar som kantar sjöns södra del. Stränderna är långgrunda och bottnen utgöres av ett tjockt lager dy. Största vattendjupet är enligt uppgift 1,5 m.- - -

De långgrunda stränderna täcks av vida sankängar. Växtsamhällena avlöser succesivt varandra från omkringliggande fastmark och ut till centrala delar av sjön, allt eftersom miljöförhållandena ändrar karaktär. De största arealerna upptas av starrsamhällen. Andra växtsamhällen karakteriseras av rör, kråkklöver, bågsäv(Scirpus radicans), sjöfräken och säv. De två senare bildar även grupper eller holmar ute i sjön. Några ovanligare arter, plattbladig igelknopp (Sparganium angustifolium) och fyrling (Crassula aquatica). Någon igenväxning med vass är knappast förestående även om enstaka vassruggar finns. Däremot grumlas sjön upp allt mer och kommer härigenom att växa igen.

Det lägre djurlivet förefaller rikt. Slående är också den rika tillgången på häckande änder av olika slag. Några arter : gräsand, kricka, vigg och bläsand. Under sensommaren kan man få se häger. Enligt uppgift är maderna mycket omtyckta rastplatser för häckande änder och vadare under vårsäsongen. På lokalt initiativ är änderna i sjön f.n. fredade under jakttiden.

Förslag till åtgärder: Området synes ha synnerligen stort värde ur naturvetenskaplig synvinkel. En mer ingående zoologisk och botanisk undersökning under vår och sommar är angelägen. Redan nu kan sägas att området är en ur både kvantitativ och kvalitativ aspekt rik fågelsjö som har framtiden för sig. Igenväxningen har exempelvis inte gått lika långt som i den berömda fågelsjön Norra Hyn. För att säkra området bör det skyddas med det snaraste, helst som reservat. Ytterligare sänkningar av vattennivån måste förhindras. Kunde man hålla kvar vårhögvattnet över sommaren genom dämning skulle förmodligen biotopen bättras ytterligare samtidigt som igenväxningen hämmades. Man skulle kunna bygga ett observationstorn exempelvis vid Björsbyholm-drumlinsens nordspets. Ett sådant arrangemang skulle i hög grad underlätta överblicken av området samtidigt som störningarna i området blir minimala.

Roland Kilstadius

expert

Vi är vad vi heter.

Sunne tel 12923

Carlssons

RÖR

Mellby 26
686 91 Sunne

tel 0565-311 19
010- 2813959

Café Löven
SUNNE 0565 - 109 67

Dagens rätt mellan kl 11.30 - 16.00

Smörgåstårtor
Catering

Vi fixar festen

-liten som stor-
Välkomna!

Rigmor med personal
tel 0565-109 67

GULLSPÅNGS KRAFT

DIN ELLEVERANTÖR
I SUNNE

Regionkontor: Strandvägen 25, 686 30 Sunne
Tfn kundtjänst: 0565-122 20

För alla
Dina bankaffärer
vänd Dig med
förtroende till

SPARBANKEN
Fryksdalens Sparbank

Renault Clio.
"Bäst i klassen!"

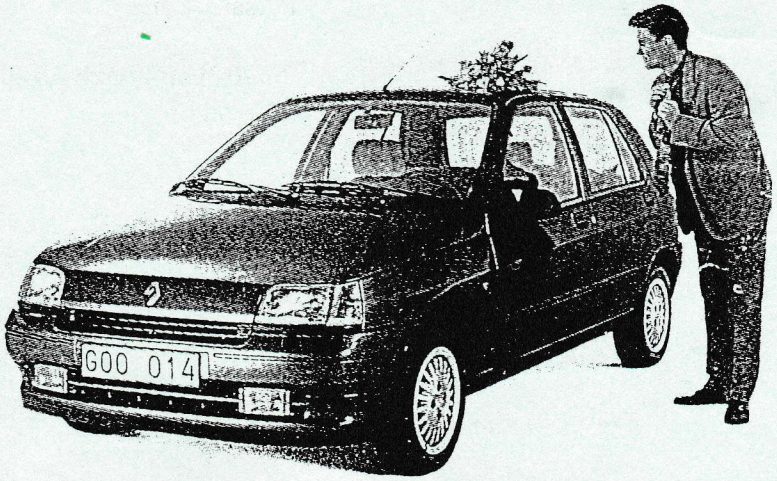

VOLVO -toppen i Värmland
FRYKSDALENS MOTOR

SUNNE LBC
MITT I SAGANS LAND

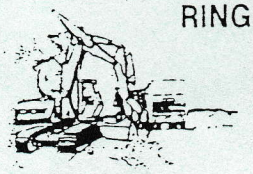

RING OCH BESTÄLL ELLER BEGÄR
OFFERT PÅ
TRANSPORTER
AV ALLA SLAG

Vi förmedlar:
Hjullastare • Grävmaskiner • Bandtraktorer
Väghyvlar • Maskintrailer m m

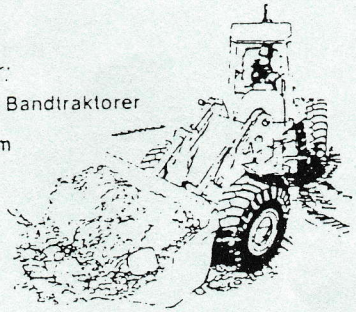

Vi levererar också:
MAKADAM • MATJORD
SAND • GRUS

SUNNE LBC
0565-112 55

Rottneros Rockhammar AB
ETT FÖRETAG I ROTTNEROSGRUPPEN

NAO

Nils A Olsson Entreprenad AB Sunne

Ett 50-årigt LBC-anslutet företag med åkeri och entreprenadverksamhet

Låt oss delge Er den erfarenhet och kunskap somvårt företag besitter.Vi har erfarna maskinister och chaufförer som kör.

Grävmaskiner på band och hjul, dikesmaskiner, lastmaskiner, bandschaktare, grusbilar, dumprar, maskintrailer och väghyvel.

Försäljning av trummor i plåt och plast.

Anlita oss! Ring 0565 - 120 17 eller
070 - 644 97 00 - *Allan*, eller
010 - 281 35 37 - *Lars*.

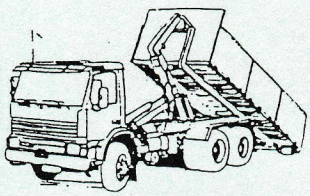

NÄR BESIKTIGADE DU FAMILJENS TRYGGHET SENAST?

- Pensionssparande?
- Efterlevandeskydd?
- Arvs- och Gåvoplanering?

Nu kan Du göra det i Handelsbanken

- Pensionsförsäkring
- Kapitalförsäkring
- Gruppförsäkring

Handelsbanken

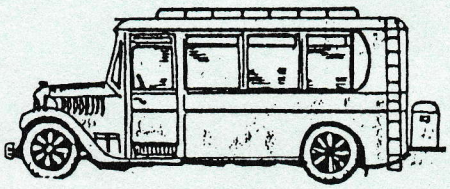

JÖNSSONS BUSS

- ett 70-årigt familjeföretag

Bussbeställningstrafik för sällskapsresor upp till 63 personer.

Busslinjetrafik

Tel. 0565-921 22
Mobiltfn. 010-31 22 56
eller 010-31 37 88.

Välkommen till oss!

EL-shopen
Din el-butik i Sunne
Kvarngatan 18 - 0565-139 22

ÅKES
EL & BYGG A·B
Kvarngatan 20 Tel. 0565-135 60 SUNNE
EL och VVS INSTALLATIONER

Vi för även

- Byggnadssmiden
- Verktyg & Elverktyg
- El- & VVS-materiel
- Kök & Badrum
- Nyckeltillverkning

Gör ett besök hos oss. Det lönar sig!!!

Hushållsmaskiner från:
HUSQVARNA - CYLINDA
ELEKTROHELIOS - MIELE
WHIRLPOOL - BOSCH